
Juhani Suomi: Vonkamies — Urho Kekkonen 1944—1950. Otava. Keuruu, ei painovuotta. 558 s.

Käsittelynalainen Juhani Suomen teos valaisee Urho Kekkonen poliittista historiaa aikana, jolloin Kekkonen kohosi ajoittain katastrofalisen huonoilta vaikuttaneista poliittisista asemista pääministeriksi. Suomen poliittisen historian yleiskuvaa rakentaville tutkijoille Suomen teos on tärkeä lähde. Siitä voi löytää myös käyttökelpoista esimerkkiaineistoa politiikan yleisten lainalaisuuksien valaisemiseen. Poliitiikan tutkijoita saattaa erityisesti kiinnostaa kysymys, minkä selityksen tästä tutkimuksesta saa Kekkonen poliittisen uran ratkaisevalle nousulle.

Kekkosesta poliittisena toimijana teos antaa seuraavan tapaisen kuvan: Kyseessä on tehtäviinsä antaumuksella paneutuva, määrätietoinen ja kaukaa viisas vastuuhakui-nen tyyppi; myös riskinottaja, joka tarpeen vaatiessa on valmis katsomaan viimeisenkin kortin; ei kuitenkaan mikään poliittisten voimavarojensa huoleton tuhlaaja, vaan poliitikko, joka osaa niitä myös säästää esim. tilanteen salliessa syrjään vetäytymällä. Muodostuu kuva ehtymätömän energisestä ja nopealiikkeisestä miehestä, toimijasta joka toimii ja jättää hidasliikkeisemmät taakseen; ei kuitenkaan kovin totisesta uurtajasta, vaan perusluonteeltaan rentoranteisesta ottelijasta, jolle politiikka suo

työn ohella myös huvia. Kyseessä on kykyihinsä, asiaansa ja linjaansa uskova poliitikko, jolle oma tavoite ja pyrkimys ovat totuutta ja joka luottaa ajatustensa läpilyöntiin. Toisaalta Suomi siellä täällä esittää kohdehenkilönsä myös ovelana ja häikäilemättömänä, suorastaan röyhkeänä taktikkona ja vallantavoittelijana. Ajoittain jopa tuntuu, kuin Suomella olisi ollut tarvetta vakuuttaa lukijaa kyvystään eritellä Kekkoa pelotta ja häikäistymättä.

Pitkän päälle sosialidemokraateille ja oikeistolle, Maalaisliiton oma vahva oikeisto mukaanlukien, ei jäänyt Kekkonen suhteen paljon vaihtoehtoja: joko hänet oli syrjäytettävä tai hän nousisi vallan huipulle ennemmin tai myöhemmin. Puolinaiset hyllytysyritykset yms., jollaisia harrastettiin, jäivät tuloksettomiksi tai Kekkonen käänsi ne suorastaan omaksi voitokseen. Tältä kannalta Kekkonen nousua on selitettävä sillä, että häntä ei pystytty syrjäyttämään.

Kohdehenkilönsä suorat luonnehdinnat Suomi on jättänyt melko vähiin luottaen siihen, että paras karakterisointi syntyy toiminnan ja ympäristön tarkastelun kautta. Joku muu tutkija, jonka Kekkoa koskevat ennakkoarvot ja -tuntemukset olisivat olleet toiset kuin Suomen, olisi tietenkin saattanut organisoida saman aineiston enemmän tai vähemmän toiseen järjestykseen ja siten myös joissakin suhteissa piirtää Kekkoesta toisentyypistä poliitikon kuvaa. En kuitenkaan usko muiden nyt hevillä kykenevän horjuttamaan Suomen teoksen itselleen valtaamaa asemaa päälähteenä Kekkonen henkilöön ja uraan. Pääpiirteissään samaa kuvaa on piirretty toki jo aiemmin, mutta Suomen seikkaperäisyys ja hänen osittainen aineistomonopolinsa tekevät hänen asemansa sanotussa katsannossa vahvaksi. Ne saattavat joksikin aikaa jopa lamaannuttaa muun tutkimustoiminnan tällä alueella. Tuo monopolit sinänsä on jotenkin amerikkalainen kummajainen Suomen oloissa. Kun aikanaan nuorena tutkijana tiedustelin Ulkoministeriöstä, mikä on tietysti eri asia, eräitä ei-julkisia aineistoja, minulle sanottiin, että »tutkimusaiheenne on erittäin mielenkiintoinen ja mitään ei anneta».

Ajanjakson suomalaisessa politiikassa Kekkoa profiloivat ennen muuta hänen omaksumansa linjat suhteessa Neuvostoliittoon ja — teema jonka tässä jätän sivuun — strategiansa suhteessa Suomen kommunisteihin. Hänen linjaansa Neuvostoliittoon voi luonnehtia yhdistelmäksi responsiivisuutta, missä hän taipui menemään selvästi Paasikiveä pidemmälle, ja aktiivisuutta, mihin hän ilmiselvästi oli Paasikiveä taipuvaisempi. Voitaisiin huomauttaa, että Paasikiven asemakin oli toinen, mutta Kekkonen myöhempi toiminta presidenttinä kyllä osoittaa, ettei presidentin asema sinänsä ole tässä suhteessa ehdoton rajoite. Responsiivisuutta — tiettyä empaattisuuden, vastaanmenon ja taipuisuudenkin yhdistelmää — Kekkonen piti välttämättömänä yhtäältä ajan voittamiseksi Suomen itsenäisyyden suojaustyössä ja toisaalta luottamuk-

sen tunteen synnyttämiseksi neuvostojohdossa suhteiden yleistä parantamista varten. Kekkoselle itsenäisyys oli päämäärä ja Neuvostoliiton muokattavissaoleva käsitys Suomesta väline tuon päämäärän pelastamiseksi. Hänen kilpailijoidensa mielestä itsenäisyys olisi mennyttä Kekkonen keinoilla.

Kekkonen aktiivisuus idänsuhteissa perustui siis uskoon, että Neuvostoliiton Suomen-politiikkaan voitiin vaikuttaa ja että neuvostoliittolaiset luonnostaan edellyttivät Suomen puolelta omakohtaista aloitteellisuutta. Taustalla oli hänen paasikiviläinen uskonsa, että suurvaltanaapurin tavoitteet Suomessa rajoittuivat tai voitiin rajoittaa sotilaallis-strategiselle alueelle ja että ne jättivät Suomalekin tilan elää omaa elämänsä.

Neuvostoliiton silmissä Kekkonen saavutti suomalaisista poliitikoista poikkeuksellisen luottamuksen. Tämä oli ennen kaikkea seurausta Kekkonen varhaisesta asemasta Paasikiven linjan taakse, hänen näkyvästä toiminnastaan tämän linjan merkittävänä esitaistelijana ja määrätietoisen puolestapuhujana Suomessa, hänen uskottavasta suoriutumisestaan testitilanteista, eritoten sotasyllisyyssasian hoidosta, luultavasti myös neuvostoliittolaisia miellyttävästä tyylistä hoitaa asioita. Missä määrin Neuvostoliitolla mahdollisesti oli kylmiä poliittisia laskelmia Kekkonen suoranaisesta hyväksikäytöstä ei ole ollut selvittävissä Suomen käytössä olleilla lähteillä. Suomen teoksen heijastamaan perusrealistiseen käsitykseen politiikasta tällainen kysymys kyllä erittäin hyvin sopii.

Paasikiven luottamushenkilöksi, varsinkin ulkopoliittiseksi työtoveriksi hankkiutuminen ja pääsy oli ilmeisen ehdoton edellytys Kekkonen poliittisen uran nousulle pääministeriyteen saakka. Tietenkin on ajateltavissa, että presidentti voi joutua poliittisen kentän paineista tai vaihtoehtojen puutteesta johtuen Suomessa jossain tilanteessa nimittämään hallituksen muodostajan tehtävään henkilön, josta ei pidä tai jonka katsoo tehtävään epäsovivaksi. Paasikivi osoittautui kuitenkin hallituspolitiikassaan, kuten myös muissa tärkeissä asioissa omaa määräysvaltaansa korostavaksi presidentiksi. Itse asiassa Kekkosella oli tavallista suurempi presidentin suosion tarve, koska hänen tukensa puoluekentässä, pitkään myös omassa puolueessa, oli kapea. Ajan myötä Paasikiven luottamus Kekkoeseen kylläkin alkoi jonkin verran horjua tai se ainakin himmeni henkilökohtaisen, luonteenpiirteisiin ja taktikointiin liittyvien, seikkojen tasolla. Presidentin varsinainen luottamus Kekkonen haluun ja kykyyn kehittää idänpolitiikan uutta linjaa tuskin mainittavasti väheni. Kyse oli lähinnä siitä, että kun Kekkonen alkoi nousta oppipojan ja erityistehtävien suorittajan asemasta kilpailevaksi yleispoliitikoksi, Paasikiven silmissä, tai oikeastaan korvissa, alkoivat saada korostetun sijan Kekkonen politiikan politikoivimmat puolet.

Suomen kirjaan sisältyy huomattava määrä Kekkonen toimintaa ja hänen ympäristöään koskevia mielenkiintoisia yksityiskohtia. Esimerkkinä voi mainita vaikkapa

kymmenkunta viittausta Kekkosen puolueettomuuspoliittisen ajattelun kehkeytymiseen. Näissä korostuu hänen pysyttelemisensä tuolloin vielä varsin paasikivimäisillä linjoilla: Suomen puolueettomuus saattoi olla lähinnä syrjäjäpöytymisen politiikkaa, sellaista josta joskus englannin kielessä käytetään nimikettä »policy of aloofness». Maininnan arvoinen seikka on, että Kekkonen pian yysopimuksen solmimisen jälkeen omaksui tulkinnan, jonka mukaan sopimuksen johdanto oli nähtävä Suomen puolueettomuuden määrittäjäksi.

Mielestäni Suomi on tehnyt viisaan ratkaisun lisätesään teossarjansa ensimmäiseen osaan verraten lähteiden esiinmerkitsemistä. Tällä linjalla olisi voinut mennä paljon pidemmällekin. En usko, että teos olisi tästä tavallisenkaan lukijan silmissä kärsinyt. Tieteellinen käyttöarvo olisi tietysti vain lisääntynyt. Ehdottomasti Suomen

olisi tullut kustantajalta kategorisesti vaatia viitteiden sijoittamista sivujen alalaitaan. Tämä teos on mitä tyypillisimmin juuri sellainen, jossa kuka hyvänsä lukija haluaa vuorosilmäilyä tekstin ja viitteiden välillä. Kun lähteet on liitetty loppuun, tämä on työlästä. Saattaa olla, että monet lukijat ovat tässä tapauksessa kiinnostuneet lähdeviitteistä jopa enemmän kuin itse tekstistä. Itselleni jäi se kuva, että Suomi on sittenkin käyttänyt Urho Kekkosen arkistoja esiinkirjoittamiensa asioiden toteen näyttämiseen melkoisen säästeliäästi. Mitään kokonaiskuvan kannalta mullistavaa niistä ei näytä löytyneen. Ymmärrettävästi ne ovat kuitenkin antaneet Suomelle motivaation lisäksi hyvyn käsitellä aihetta huomattavan itsevarmasti.

HARTO HAKOVIRTA